

Výstava anatomických ilustrací

Anatomické ilustrace, které pro výuku a učební texty zhotovili akad. malíř Ivan Helekal a Mgr. Jan Kacvinský z Anatomického ústavu 1. lékařské fakulty, byly od 4. do 21. září vystaveny v Novoměstské radnici na Karlově náměstí. Současně byly vystaveny také ukázky z volné tvorby těchto výtvarníků, aby bylo možné porovnat oba jejich výtvarné projevy a zaznamenat, že anatomická ilustrace není jediným předmětem jejich zájmu. Cílem výstavy je představit vědeckou ilustraci jako obor výtvarného umění, který slouží k objasnění mluveného a tištěného slova a zároveň přináší estetický zážitek.

Pokud bychom se chtěli podívat na anatomickou ilustraci z hlediska její historie, musíme začít publikací *De Humani Corporis Fabrica*, kterou v Basilei v roce 1543 vydal Andreas Vesalius, a kterou ilustroval Jan Stephanus Calcar, žák Tiziana. Velký zájem stále vzbuzují anatomické kresby Leonarda da Vinci (1452 - 1519). Vznikly dříve než ilustrace Vesaliovy anatomie, ale publikovány byly jen zčásti a mnohem později.

V Praze má anatomická ilustrace dlouhou tradici. Prvou ilustrovanou anatomickou příručku (*Somatotopia anthropologica*) vydal Christian Sebastian Zeidlern v roce 1686. Pitevní atlas W. Staňka z r. 1840 ilustroval František Bělopotocký. K nejstarší generaci anatomických ilustrátorů 20. století patří Josef Rejsek, technický a výtvarný spolupracovník prof. Jana Janošíka. Akademický malíř Emil Illing byl autorem většiny ilustrací v pěti dílech Weignerovy *Topografické anatomie*. Stanislav Macháček byl výtvarným spolupracovníkem prof. Borovanského. Akademický malíř Milan Med působil na Anatomickém ústavu jako ilustrátor a výtvarný spolupracovník prof. Borovanského a prof. Čiháka v letech 1960 - 1990.

Autoři vystaveného souboru anatomických ilustrací navazují na tuto tradici. Akademický malíř Ivan Helekal je absolventem Vysoké školy umělecko průmyslové (ateliér monumentální malby - prof. Q. Fojtík). Na Anatomickém ústavu působil v letech 1990 – 1994 a nyní opět od r. 1998. Je autorem výukových obrazů a

anatomických ilustrací v řadě učebních textů, především v Čihák, R.: Anatomie 3, 1997.

Ivan Helekal modeluje povrch a znázorňuje prostor pomocí americké retuše. Ohraničení prostorů je průhledné a cévy a nervy v nich leží v několika rovinách. Díky tomu je čtenář snadno veden složitými strukturami k pochopení jejich topografických vztahů. Ve volné tvorbě je I. Helekal zaměřen na figurální malbu převážně s antickou tematikou a s důrazem na dekorativní účinek barvy. Nezapře, že studoval monumentální malbu a že ovládá anatomii člověka.

Mgr. Jan Kacvinský, absolvoval Pedagogickou fakultu UK (prof. J. Kornatovský, prof. M. Polcar) a je vědeckým pracovníkem Anatomického ústavu od r. 1994. Je autorem anatomických kreseb a ilustrací v řadě odborných sdělení a učebnic. Jeho kresby jsou didaktické a technicky čisté. Ve volné tvorbě je zaměřen na stylizaci tvarů inspirovaných přírodou.

Anatomické ilustrace se těší značné popularitě. Mnoho jich vešlo ve všeobecnou známost a stalo se symbolem lékařských oborů. Řadu z nich použila nakladatelství lékařské literatury jako svůj logotyp. Je tomu tak mimo jiné i proto, že informace tlumočena obrazem je názornější a určitější než text. Obraz je vnímán s větším zaujetím než mluvené slovo a fixace získaných informací je proto trvalejší. Není to překvapivé, uvážíme-li, že dvě třetiny všech aferentních axonů slouží zraku, a že na vnímání a interpretaci pozorovaného objektu se podílí až 60 % mozkové kůry. Obsahová a výtvarná hodnota anatomické ilustrace je dána její věrností a srozumitelností i kreativitou autora, jeho technickými schopnostmi a nadáním.

Hodnotíme-li vědeckou ilustraci, je třeba rozlišovat mezi vědeckou a didaktickou ilustrací. Vědecká ilustrace je obvykle součástí odborného sdělení jako dokumentace předmětu bádání, jako prostředek jeho analytického rozboru, nebo jako objasnění koncepce a struktury. Naproti tomu didaktické anatomické obrazy jsou základem anatomických atlasů a učebnic a jejich cílem je přiblížit anatomické útvary a jejich vztahy. Vystavený soubor obsahoval oba typy ilustrací. Anatomické struktury jsou na nich prezentovány ve výtvarné zkratce a to v daleko větším rozsahu, než tomu bylo dříve. Převažuje didaktický přístup, který potlačuje detail a zdůrazňuje funkci. Obraz

není vytvářen pouze podle preparátu a starší obrazové předlohy, ale ve spolupráci malíře a autora také podle výkladu a pochopení funkce. Stoupl význam barvy, která vedle příslušnosti útvarů k orgánovým systémům, signalizuje také priority sdělení. Uplatňuje se výtvarný nápad a vyváženost mezi zjednodušením a skutečností. Tyto tendence představují dobré východisko pro další vývoj tohoto oboru a pro jeho budoucnost v době digitální fotografie a grafických počítačových programů.

Univerzita Karlova v Praze
1. lékařská fakulta
Anatomický ústav
Přednosta: Prof. MUDr. Miloš Grim, DrSc.
128 00 Praha 2, U nemocnice 3
Tel: 224 965 780 Fax / Záznam: 224 965 770
E-mail: Milos.Grim@lf1.cuni.cz
<http://anat.lf1.cuni.cz/aindex.html>